

УДК 343.137

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.3.45>

МУДРЕЦЬКА Г.В.

ЩОДО ПРАВА ПОТЕРПІЛОГО НА ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

REGARDING THE VICTIM'S RIGHT TO APPEAL COURT DECISIONS

У статті досліджено окремі питання права потерпілого на оскарження судових рішень з урахуванням практики Верховного Суду. Значну увагу приділено проблематиці апеляційного оскарження судових рішень слідчого судді. Зазначається, що однією з важливих гарантій ухвалення правосудного рішення у кримінальному провадженні є забезпечення права особи на апеляційне оскарження, що передбачено ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Потерпілий, його законний представник чи представник мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвалу слідчого судді, якщо така ухвала стосується прав, свобод та інтересів потерпілого. Зокрема, щодо можливості оскарження потерпілим ухвали слідчого судді. З урахуванням практики ВС визначено, що провадження з розгляду слідчим суддею скарг відноситься до вирішення відносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням судового контролю під час досудового розслідування. Суб'єктний склад таких проваджень не є тотожним суб'єктному складу основного кримінального провадження. Порядок оскарження ухвал слідчого судді, які постановлені під час досудового розслідування та їх перелік передбачені частинами 1, 2 статті 309 КПК України.

Досліджується проблематика, пов'язана з поданням потерпілим касаційної скарги. Аналіз зазначеного питання вказує на те, що коли потерпілий подає касаційну скаргу, він діє переважно з огляду на приватний інтерес. У контексті кримінального провадження приватний інтерес стосується інтересів осіб, які не обіймають функцій державної влади в рамках кримінального провадження. Це також поширюється на тих, учасників, які беруть участь у кримінальному провадженні, чий дії зумовлені їхнім статусом приватних осіб, а не їхньою офіційною кримінально-процесуальною роллю. Простіше кажучи, апеляція потерпілого підживлюється його особистою зацікавленістю, а не будь-якою державною владою чи офіційною здатністю, якими він може володіти.

Наголошується, що для апеляційного та касаційного оскарження позиція потерпілого залежить від його правової позиції, яку він обстоював у першій інстанції. Водночас право на оскарження ухвалених судових рішень забезпечується у необхідному обсязі з метою захисту його прав, свобод та інтересів. Робиться висновок, що потерпілий або його законний представник чи представник мають право на оскарження судових рішень, з метою захисту його прав, свобод, інтересів під час кримінального провадження, якщо мають законний інтерес, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції, з якими можуть бути пов'язані лише межі оскарження рішень, а не саме право на їх оскарження як таке.

Ключові слова: кримінальне провадження, судовий розгляд, потерпілий, оскарження судових рішень, апеляційне провадження, слідчий суддя, суд.

The article examines certain issues of the victim's right to appeal court decisions, taking into account the practice of the Supreme Court.

Considerable attention is paid to the issue of appeals against the decisions of the investigating judge. It is noted that one of the important guarantees for the adoption of

a fair decision in criminal proceedings is ensuring the right of a person to appeal, which is provided for in Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The victim, his legal representative or representative have the right to appeal the decision of the investigating judge in the appeal procedure, if such a decision concerns the rights, freedoms and interests of the victim. In particular, regarding the possibility of the victim appealing the decision of the investigating judge. Taking into account the practice of the Supreme Court, it has been determined that the proceedings for the consideration of complaints by the investigating judge relate to the resolution of relations arising in connection with the exercise of judicial control during the pre-trial investigation. The subject composition of such proceedings is not identical to the subject composition of the main criminal proceedings. The procedure for appealing the decisions of the investigating judge, which were made during the pre-trial investigation and their list are provided for in Parts 1, 2 of Article 309 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine.

The article examines the issues related to the submission of a cassation appeal by a victim. The analysis of this issue indicates that the victim as a subject of a cassation appeal is a bearer of private interest. Private interest in criminal proceedings is the interest of participants in criminal proceedings who are not endowed with state and government functions, but are determined by their social status as a private individual.

It is emphasized that for appeal and cassation appeal, the position of the victim depends on his legal position, which he defended in the first instance. At the same time, the right to appeal the adopted court decisions is ensured to the necessary extent in order to protect his rights, freedoms and interests. It is concluded that the victim or his legal representative or representative have the right to appeal court decisions, in order to protect his rights, freedoms, interests during criminal proceedings, if they have a legitimate interest, but within the limits of the requirements stated by them in the court of first instance, which may be related only to the limits of appealing the decisions, and not to the right to appeal them as such.

Key words: *criminal proceedings, trial, victim, appeal of court decisions, appellate proceedings, investigating judge, court.*

У ч. 2 ст. 55, п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України, ст. 7, ч. 6 ст. 9, ст. 24 КПК України визначено, що доступ до правосуддя є одним із основоположних принципів верховенства права, гарантованим Конституцією та законами України. Крім того, однією з важливих гарантій ухвалення правосудного рішення у кримінальному провадженні є забезпечення права особи на апеляційне оскарження, що передбачено ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Одним з аспектів права на справедливий судовий розгляд є право доступу до суду, про що неодноразово наголошено у рішеннях ЄСПЛ (п. 36 Case of Golder v. The United Kingdom [1], п. 33 у справі «Перетяка та Шереметьєв проти України» [2]). Хоча воно не є абсолютним та може бути обмеженим, особливо щодо умов прийнятності скарги, проте, право доступу до суду не може бути обмежено таким чином або у такій мірі, що буде порушена сама його сутність. Ці обмеження повинні мати законну мету та бути пропорційними між використаними засобами та досягнутими цілями (п. 37, Case of Guérin v. France) [3]. Аналогічні правові позиції викладені в у постанові колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 5 липня 2022 року у справі № 757/27041/21-к (провадження № 51-3781км21), де Верховний Суд сформулював висновок щодо застосування норми права, відповідно до якого, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена кримінальними процесуальними нормами, до яких відсилають положення ч. 3ст. 309 КПК України, суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці її законності, посилаючись на приписи ч. 4 ст. 399 КПК України [4].

Згідно зі статтею 24 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, кожна особа має гарантоване право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність суду, слідчого судді, прокурора або слідчого. Це право також поширюється на перегляд вироків та ухвал суду вищого рівня, якщо вони стосуються прав, свобод чи законних інтересів цієї особи. Весь процес оскарження відбувається відповідно до процедур, передбачених КПК. Зокрема, оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування чітко регламентується параграфом 2 глави 26 КПК. Важливо зазначити, що право на перегляд вироку чи ухвали суду вищого рівня гарантується особі незалежно від того, чи брала вона участь у судовому розгляді. Це означає, що навіть якщо особа не була безпосереднім учасником процесу, але рішення суду зачіпає її права, свободи чи інтереси, вона все одно має право на його перегляд.

Стан дослідження. Питання, пов'язані із дослідженням забезпечення прав потерпілого на оскарження в кримінальному провадженні досліджувались в роботах: С.Є. Абрамського, Ю.П. Аленіна, Н.Р. Бобечко, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевого, С.В. Давиденко, В.А. Завтура, О.П. Кучинської, В.Т. Нора, В.Г. Пожара, І. В. Ракіпової, І.А. Тітка, А.Р. Туманянц, М.І. Тлепової та ін.

Метою статті є з'ясування проблемних аспектів реалізації права потерпілого на оскарження судових рішень у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Потерпілим у кримінальному провадженні може бути не лише фізична особа, а й юридична особа, якщо їй було завдано майнової шкоди внаслідок кримінального правопорушення. Це чітко визначено статтями 55 та 56 КПК України. Права та обов'язки потерпілого виникають одразу після того, як особа подає заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, або ж заяву про залучення її до провадження як потерпілого. Важливо зазначити, що потерпілий, його представник, а також законний представник (у випадках, передбачених КПК) є стороною обвинувачення у кримінальному провадженні, як вказано у пункті 19 частини 1 статті 3 КПК України. Протягом усього кримінального провадження потерпілий має право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді та суду, дотримуючись процедур, визначених КПК України. Незважаючи на це загальне право потерпілого на оскарження, у юридичній доктрині досі відсутнє чітке розуміння статусу потерпілого як суб'єкта оскарження саме на етапі досудового розслідування. І. В. Гловюк, системно аналізуючи ст. 393 КПК України стосовно потерпілого зазначає, що по-перше, формулювання п. 7 ч. 1 ст. 393 КПК України – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції, свідчить про регламентацію виключно меж оскарження потерпілим судових рішень суду першої інстанції, зважаючи на те, що є відсилка на: суд першої інстанції та на межі вимог, заявлених ними в суді першої інстанції. По-друге, слід враховувати інших осіб, про що йдеться в п. 10 ч. 1 ст. 393 КПК України. Проте, аналіз інших норм КПК України щодо оскарження ухвал слідчих суддів, вказує на інші судові рішення, і виходячи з аналізу скарг, заяв, клопотань, за якими вони були постановлені слідчим суддею, можна виплутати суб'єктів подання апеляційної скарги. Таким чином, глава 26 КПК України не містить вичерпного переліку осіб, які мають право на апеляційне оскарження ухвал слідчого судді. Тому у цьому випадку слід керуватись ст. 393 КПК [5, с.29].

Аналіз судової практики Касаційного кримінального суду Верховного Суду (ККС ВС) вказує, що для визначення права особи на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді потрібно враховувати декілька ключових факторів: 1) наявність процесуального статусу: Чи має особа, яка подає скаргу, відповідний процесуальний статус у справі» 2) вплив на права та інтереси: Чи стосується оскаржувана ухвала прав, свобод або інших інтересів скаржника; 3) зміст інтересу: Розуміння як об'єктивного, так і суб'єктивного інтересу учасника кримінального провадження, який виступає суб'єктом апеляційного оскарження ухвал слідчого судді [6].

Потерпілий, його законний представник або представник мають право подати апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді, якщо така ухвала безпосередньо стосується прав, свобод та інтересів потерпілого. Ця позиція підкріплена пунктом 7 частини 1 статті 393 КПК України, яка передбачає, що потерпілий або його представник можуть подавати апеляційну скаргу в частині, що стосується їхніх інтересів, але лише в межах вимог, які вони заявляли в суді першої інстанції [7]. Цю ж позицію підтверджує постановою колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22 червня 2023 року у справі № 755/11759/22. У ній зазначено, що якщо ухвала слідчого судді про відмову в задоволенні клопотання прокурора про арешт майна стосується прав та інтересів потерпілого, то і потерпілий, і його представник мають право її оскаржити. [8]. Водночас, частина 1 статті 303 КПК України містить вичерпний перелік рішень, які може оскаржити потерпілий. Зокрема, потерпілий (або його представник) не має права оскаржувати в апеляційному порядку ухвалу слідчого судді про скасування повідомлення про підозру, винесену на стадії досудового розслідування.

Це підтверджується постановою Об'єднаної палати ККС ВС від 4 жовтня 2021 року у справі № 756/10189/20, де Суд наголосив, що законодавством не передбачено право потерпілого на оскарження такого рішення слідчого судді [9]. Хоча раніше існувала практика щодо можливості оскарження потерпілим ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру, з огляду на положення п. 7 ч. 1 ст. 393, ч. 2 ст. 309 та ч. 3 ст. 392 КПК України, якщо судові провадження у першій інстанції ще не здійснювались, оскільки не закінчене досудове розслідування, то право потерпілого або його законного представника чи представника на оскарження ухвали слідчого судді може бути обмежене лише сферою інтересів потерпілого, яку слід визначати із сукупності усіх обставин кримінального провадження. У зазначеному рішенні було встановлено, що пункт 7 частини 1 статті 393 КПК України надає потерпілому або його законному представнику чи представнику право на подання апеляційної скарги [10]. Однак згодом Верховний Суд відійшов від цього висновку, наголосивши, що розгляд скарг на повідомлення про підозру слідчим суддею належить до категорії проваджень, де коло учасників відрізняється від складу

основного кримінального провадження. Відтак, враховуючи положення частини 3 статті 306, частини 3 статті 307, частин 1 і 2 статті 309, частини 3 статті 392 та пункту 7 частини 1 статті 393 КПК України, потерпілий не входить до числа осіб, які мають право оскаржувати таке рішення слідчого судді в апеляційному порядку [11].

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду (ККС ВС) у своїй Постанові від 4 жовтня 2021 року роз'яснила, що оскарження ухвал слідчого судді належить до так званих «забезпечувальних проваджень». Такі провадження не стосуються безпосередньо кримінально-правових відносин (тобто суті справи про злочин), але вони створюють необхідні умови для успішного виконання завдань кримінального провадження. Вони, з одного боку, сприяють основному провадженню, а з іншого – гарантують дотримання прав людини під час його здійснення. Предметом цих забезпечувальних проваджень є правові відносини, які хоч і не є центральними для основної справи, але виникають у процесі судового контролю під час досудового розслідування. Наприклад, розгляд слідчим суддею скарг на повідомлення про підозру є саме таким видом відносин. Крім того, склад учасників у забезпечувальних провадженнях не завжди збігається зі складом учасників основного кримінального провадження. Порядок і перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, передбачені частинами 1 і 2 статті 309 КПК України. Серед них є й ухвала слідчого судді про скасування повідомлення про підозру, яку, згідно з частиною 2 зазначеної статті, можна оскаржити в апеляційному порядку. Коло осіб, які мають право подати апеляційну скаргу, визначено статтею 393 КПК України. Проте, згідно з пунктом 7 частини 1 статті 393 КПК, потерпілий, його законний представник чи представник мають право подати апеляційну скаргу лише в тій частині, що стосується інтересів потерпілого, і лише в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції. Таким чином, з урахуванням вищезгаданих правових норм, законодавчо не надано потерпілому, його законному представнику чи представнику права оскаржити в апеляційному порядку судові рішення слідчого судді про скасування повідомлення про підозру [9].

Потерпілі не мають права оскаржувати в апеляційному порядку рішення місцевого суду, які стосуються звільнення особи від покарання на підставі Закону України «Про амністію». Цю позицію підтвердила Друга судова палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду (ККС ВС) у Постанові від 17 квітня 2019 року [12]. Зокрема Суд зазначив, що згідно з пунктами 10 та 24 частини 1 статті 3 КПК України, кримінальне провадження охоплює досудове розслідування, судові провадження (включно з розглядом у першій інстанції, апеляції, касації та переглядом за новими/винятковими обставинами) та всі процесуальні дії, пов'язані зі злочиним. Однак, вирішення питань, таких як застосування амністії на стадії виконання вироку, не входить у поняття «кримінальне провадження». Це окремі судові процедури. Саме тому обсяг прав (включно з правом на апеляційне оскарження) учасників кримінального провадження відрізняється на стадії розгляду справи по суті та на стадії виконання вироку. Приймаючи участь у судових засіданнях під час судового розгляду кримінального провадження по суті, потерпілий має право брати участь у засіданнях і, відповідно, оскаржувати судові рішення, зокрема ті, що стосуються застосування амністії до обвинуваченого. На стадії виконання вироку чинним КПК України не передбачено участі потерпілого в процедурі розгляду судом питання про застосування амністії до засудженого (частина 5 статті 539 КПК України). Хоча частина 6 статті 539 КПК України дозволяє оскаржувати в апеляційному порядку ухвали, постановлені на стадії виконання вироку, це стосується лише тих осіб, які беруть або мають право брати участь у судовому засіданні з розгляду відповідного питання. Оскільки потерпілий не передбачений як учасник у розгляді амністії на цій стадії, він і не має права її оскаржувати [12].

Щодо подання потерпілим касаційної скарги, то її мають право подати, окрім потерпілого, також його законний представник чи представник у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції (п. 7 ч. 1 ст. 425 КПК). Аналіз зазначеного питання вказує на те, що коли потерпілий подає касаційну скаргу, він діє переважно з огляду на приватний інтерес. У контексті кримінального провадження приватний інтерес стосується інтересів осіб, які не обіймають функцій державної влади в рамках кримінального провадження. Це також поширюється на тих, учасників, які беруть участь у кримінальному провадженні, чії дії зумовлені їхнім статусом приватних осіб, а не їхньою офіційною кримінально-процесуальною роллю. Простіше кажучи, апеляція потерпілого підживлюється його особистою зацікавленістю, а не будь-якою державною владою чи офіційною здатністю, якими він може володіти.

Положення пункту 7 частини 1 статті 425 КПК України надає потерпілому право на касаційне оскарження, але з важливими обмеженнями: оскаржити можна лише ту частину рішення, яка стосується його інтересів, і виключно в межах вимог, заявлених у суді першої інстанції. Тобто, для того щоб мати право на оскарження судового рішення, недостатньо просто мати відповідний процесуальний статус. Необхідно, щоб були обставини, які свідчать про порушення прав або інтересів суб'єкта оскарження. Навіть якщо особа зазначена у статті 393 КПК України як така, що має право подати апеляційну скаргу, це не завжди означає, що у неї є інтерес в оскарженні вироку

чи ухвали у відповідній частині. [13, с.84]. Так, у справі № 641/5714/19 що стосувалася призначення покарання, потерпілий під час судових дебатів заявив, що обвинувачений відшкодував йому матеріальну та моральну шкоду, і він не має до нього претензій. Потерпілий повідомив, що вони примирилися і просив не позбавляти обвинуваченого волі, а призначити йому умовне покарання. У цьому випадку, навіть за наявності законодавчих обмежень, оскарження потерпілим судових рішень з підстави надмірної суворості призначеного покарання (невідповідності тяжкості кримінального правопорушення та особи засудженого) розцінюється як його приватний інтерес. Це право відстоювати свою позицію та намагатися законними засобами досягти зміни або скасування судового рішення. Об'єднана палата дійшла висновку, що згідно з пунктом 7 частини 1 статті 425 КПК, потерпілий або його законний представник/представник мають право на касаційне оскарження судових рішень через надмірну суворість призначеного покарання, але виключно в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції [14]. Аналогічна правова позиція викладена в ухвалі ККС ВС від 09.02.2021 у справі №641/5714/19 (провадження № 51-536км20) [15].

Отже, потерпілий або його законний представник чи представник мають право на оскарження судових рішень, з метою захисту його прав, свобод, інтересів під час кримінального провадження, якщо мають законний інтерес, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції, з якими можуть бути пов'язані лише межі оскарження рішень, а не саме право на їх оскарження як таке.

Список використаних джерел:

1. Case of GoldeR v. The United Kingdom (Application no. 4451/70) 21 February 1975. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57496"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Перетяка та Шереметьєв проти України» (Заяви № 17160/06 та 35548/06) від 21 грудня 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_657#Text
3. Case of Guérin v. France (Application no 51/1997/835/1041) 29 July 1998. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-58204"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
4. Постанова Першої судової палати ККС ВС від 5 липня 2022 р. у справі № 757/27041/21-к (провадження № 51-3781км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105190837>
5. Глюбок І.В. Потерпілий як суб'єкт оскарження: проблеми та рішення (за матеріалами судової практики). Вісник Одеської адвокатури № 3. 2021. С.28-30
6. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо особливостей апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_oskar_slid_sud.pdf
7. Постанова Третньої судової палати ККС ВС від 10 липня 2023 р. у справі № 522/7836/21 (провадження № 51-2328км22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112227833>
8. Постанова Першої судової палати ККС ВС від 22 червня 2023 р. у справі № 755/11759/22 (провадження № 51-1838км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111871628>
9. Постанова об'єднаної палати ККС ВС від 04 жовтня 2021 року у справі № 756/10189/20 (провадження № 51-517км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214761>
10. Постанова Першої судової палати Верховного Суду від 18 лютого 2020 р. у справі № 359/10654/18 (провадження № 51-4366 км 19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87826778>
11. Ухвала Третньої судової палати ВС ККС від 02 червня 2021 р. справа № 756/10189/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97430036>
12. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17 квітня 2019 р. Справа № 521/19551/17 (Провадження № 51 5620 км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81394300>
13. Побечко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України : дис. ... док. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів, 2016. С. 84.
14. Постанова Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19 квітня 2021 р. Справа № 641/5714/19 (Провадження № 51-536 км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96503072>
15. Ухвала ККС ВС від 09.02.2021 р. у справі № 641/5714/19 (провадження № 51-536км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94874063>

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.08.2025

Дата публікації: 29.09.2025.